

Ukážka z knihy *Láskavé bohyne*

Autor: Jonathan Littell

Preložil: Alexander Halvoník

Titulka: „Ľudskí bratia, oslovujem vás, aby ste mi dovolili vyrozprávať vám, ako to bolo.“

Monumentálny historický román Jonathana Littella s názvom Láskavé bohyne, založený na skutočných udalostiach, sa dodnes považuje za jednu za najvýznamnejších kníh o holokauste. Vo fiktívnych memoároch bývalého nacistického dôstojníka Maximiliana Aueho sa očami kultivovaného, no odsúdeniahodného muža vraciame k vojnovým hrôzám, ktoré vyústili do obľudnej nacistickej genocídy Židov.

Keď Höss uprednostnil auto pred koňom, najradšej šoféroval sám; na druhý deň ráno ma prišiel vyzdvihnúť pred bránu *Hausu*. Len čo Piontek zistil, že ho nepotrebujem, požiadal o deň voľna, lebo chcel ísť vlakom navštíviť svoju rodinu v Tarnowitz; pridala som mu i noc. Höss mi navrhol začať v Auschwitzu II: prišiel konvoj z Francúzska, rád by mi ukázal proces selekcie väzňov. Tá prebiehala na nákladnej rampe železničnej stanice na polceste medzi dvoma tábormi a viedol ju posádkový lekár Dr. Thilo. Na náš príchod čakal na pokraji peróna stanice spolu so strážami *Waffen-SS*, so psami a s družstvami pracujúcich väzňov v pruhovaných mundúroch, ktorí si pred nami strhli z vyholených hláv čiapky. Bolo ešte krajšie počasie než predošlý deň, hory na juhu žiarili v slnku: vlak, ktorý prešiel Protektorát Čechy a Morava a Slovensko, prichádzal práve z tohto smeru. Počas čakania mi Höss opísal celú procedúru selekcie. Potom pristavili vlak a otvorili dvere nákladných vozňov. Očakával som, že väzni sa chaoticky vyrútia z vagónov; navzdory hlučnému pokrikovaniu a štekotu psov však všetko prebiehalo pomerne organizovane. Noví, zjavne dezorientovaní a vyčerpaní väzni sa rojili z vagónov za nedýchatelného smradu exkrementov; *Häftlinge* z pracovného Kommanda, pokrikujúci v argote poľštiny, hebrejčiny a nemčiny, ich oddelili od batožín, zoradľovali ich do zástupov, mužov na jednu stranu, ženy a deti na druhú; zatiaľ čo sa oba zástupy vliekli k Thilovi a ten Židov rozdeľoval na práceneschopných a práceneschopných a posielal ženy na tú istú stranu ako ich deti, k nákladným autám čakajúcim obďaleč, Höss mi vykladal: „Viem, že by mohli pracovať, ale keby sme ich násilu oddelili od deciek, vyrobili by sme si more nežiaducich ťažkostí“; a tak som sa iba mlčky motal medzi zástupmi. Väčšina Židov sa potichu zhovárala po francúzsky a iní, bezpochyby naturalizovaní alebo cudzinci, komunikovali vo svojich rôznych jazykoch: počúval som to, čomu som rozumel; padali otázky a komentáre, ktoré ma uistili, že tieto osoby nemali ani poňatia o mieste, na ktorom sa ocitli, ale ani o tom, čo ich čakalo. Pracujúci *Häftlinge* z Kommanda v zmysle príslušných nariadení sa snažili uchlácholiť ich: „Nemajte strach, potom sa nájdete, vrátia vám batožinu, po kúpeli vás čaká čajík a polievka.“ Kolóny sa vliekli. Keď ma zazrela jedna zo žien, ukázala na svoje dieťa a chabou nemčinou sa ma opýtala: „Herr Offizier! Môct' zostať spolu?“ – „Nebojte sa, madame,“ odvetil som jej zdvorilo po francúzsky „nerozdelia vás.“ Vzápätí ma okolití väzni zahrnuli otázkami: „Budeme pracovať? Môžu rodiny zostať pospolu? Čo spravíte so starými?“ Vtom sa zozadu vyrútil akýsi poddôstojník a začal zadržaných mlátiť korbáčom. „To by stačilo, Rottenführer!“ skríkol som naňho. Zatváril sa urazene. „Len klid'anko, Herr Sturmbannführer,“ odvrkol. Niektorí z väzňov krváčali, deti jačali. Odporný smrad z vagónov a zo židovských odevov ma dusil, opäť som pocítil starú známú nevoľnosť a zhlboka sa nadýchol ústami, aby som to prekonal. Družstvá pracujúcich väzňov vyhadzovali opustenú batožinu bez ladu a skladu na rampu; mŕtvoly ľudí, ktorí zahynuli cestou, postihol taký istý osud; zopár deciek sa hralo na skrývačku; príslušníci *Waffen-SS* ich nechali na pokoji, keď sa však priblížili k vlaku, kričali na ne zo strachu, aby neutiekli pod vagóny. Za Thilom a Hössom už odštartovali prvé nákladiaky. Podišiel som k tým dvom a pozoroval Thila pri práci: na niektorých väzňov mu stačil letný

pohľad, iných sa niečo opýtal, *Dolmetscher* mu to preložil, niektorým sa pozrel i na zuby, ohmatal ramená, dal rozopnúť košeľu. „Sám uvidíte, že v Birkenau máme iba dve smiešne odšivovacie stanice. V najfrekventovanejších dňoch to značne obmedzuje kapacitu príjmu. Keď je iba jeden konvoj, tak to ešte ujde.“ – „Ako to robíte, ak je ich viac?“ – „Ako kedy. Niektorých môžeme posunúť do prijímacieho centra *Stammlagera*. Ak to nejde, musíme znížiť kvótu. Máme v úmysle postaviť novú saunu, aby sme tento problém prekonali. Plány sú hotové, čakám len na schválenie rozpočtu v Amtsgruppe C. Financie sú naším trvalým problémom. Požaduje sa odo mňa rozšírenie tábora, aby som mohol prijímať viac zadržaných, viac ich vyselektovať, no keď príde na financie, ohŕňajú nosom. Neostáva mi nič iné, len improvizovať.“ Zvrátil som obočie. „Čo znamená improvizovať?“ Pozrel na mňa svojimi utopenými očami: „Kadečo. Uzatváram zmluvy s firmami, ktorým dodávame pracovníkov: chvíľami mi platia v naturáliách, stavebným materiálom a tak podobne. Vlastníme i tieto nákladniaky. Istá firma nám ich poskytla na prevoz svojich pracovníkov, ale potom už mašiny nežiadala vrátiť. Treba sa obracať a vedieť v tom chodiť.“ Selekcia sa chýlila ku koncu: celý ten firmol trval sotva hodinu. Keď naložili ostatné nákladné autá, Thilo napochytre zrátal počty a ukázal nám výsledky: z tisíc nováčikov ponechal 369 mužov a 191 žien. „Päťdesiatpäť percent,“ spresnil. „Pri konvojoch zo Západu dosahujeme dobré priemery. Naopak, poľské konvoje sú katastrofa. Počty nikdy nepresahujú dvadsaťpäť percent, ba občas to poklesne na nejaké dve-tri percentá, naozaj sa v nich nenájde takmer nik na ponechanie.“ – „Čomu to pripisujete?“ – „Ich stav v čase príchodu je žalostný. Židia z GG žijú celé roky v getách, zle sa stravujú, trpia všetkými možnými chorobami. No aj medzi vybranými – a na výbere si dávame sakramentsky záležať – umierajú mnohí v štyridsiatke.“ Obrátil som sa na Hössa: „Prijímate mnoho konvojov zo Západu?“ – „Z Francúzska bol tento päťdesiaty siedmy. Dvadsať sme ich mali z Belgicka. Koľko bolo z Holandska, to si už nepamätám. V posledných mesiacoch sme však mali hlavne konvoje z Grécka. Neboli bohvieaké. Poďte, ukážem vám proces prijímania.“ Zasalutoval som Thilovi a nastúpil do auta. Höss riadil ako divý. Cestou mi opäť vykladal svoje ťažkosti: „Odkedy Reichsführer rozhodol o poverení Auschwitzu vyhladzovaním Židov, máme problémy na každom kroku. Celý minulý rok sme museli pracovať v improvizovaných priestoroch. Ozajstná šašovina. Až od januára tohto roka som mohol začať s výstavbou stálych budov s príslušnou kapacitou príjmu. No ešte nič nie je v suchu. Stále sú nejaké odklady, najmä čo sa týka transportu stavebných materiálov. A potom, v dôsledku šturmovania došlo k výrobným nedostatkom: kremačná pec III krachla dva týždne po uvedení do prevádzky, prehriala sa. Bol som nútený zatvoriť ju kvôli oprave. No netreba sa dať hnedky znechutiť, treba zostať pokojný. Boli sme takí preťažení, že sme museli odkloniť vysoký počet konvojov do táborov Gruppenführera Globocnika, medzitým sa, pravda, žiadna selekcija nekonala. Teraz je už viac pokoja, ale prepukne to v priebehu desiatich dní: GG chce vypucovať svoje ostatné getá.“ Pred nami sa na konci cesty rozkladala dlhá nízka stavba z červených tehál, uprostred prerušená klenutým prejazdom, nad ktorou sa týčila špicatá strážna veža; po stranách budovy sa rozbiehali betónové stĺpy spojené ostnatým drôtom a rad pravidelne rozmiestnených strážnych veží; a za nimi sa do nedozerna tiahli usporiadané rady navlas rovnakých drevených barakov. Tábor sa zdal nekonečný. Skupinky väzňov v pásikovaných mundúroch sa tmolili po chodníkoch, títo ľudkovia vyzerali z tej diaľky maličkí ako dáky hmyz vo svojej kolónii. Pod vežou, pred zamrežovaným oblúkovým prejazdom, Höss zabočil doprava. „Nákladné autá pôjdu stále rovno. Krematóriá a odšivovacie stanice sú vzadu. My však najprv zjzdeme na veliteľstvo.“ Auto prechádzalo popri stĺpoch natretých vápnom a strážnych vežiach; ukázali sa baraky a ich dokonalé rady vytvárali hlboké perspektívy, zužujúce sa diagonály, každá z nich sa vždy otvorila, aby splynula s nasledujúcou. „V tých drôtoch je elektrina?“ – „Len odnedávna. Bol to problém, ale vyriešili sme ho.“ Vzadu Höss staval nový sektor. „Bude to *Häftlingskrankenbau*, obrovská nemocnica, ktorá bude slúžiť všetkým táborom v oblasti.“ Zastal až pri veliteľstve a ukázal rukou na rozľahlé nezastavané pole obkolesené ostnatým drôtom. „Mali by ste na pár minút strpenie? Musím niečo povedať veliteľovi tábora.“ Vystúpil som z auta a vyfajčil cigaretu. Aj budovu, do

ktorej vošiel Höss, postavili z červených tehál; mala strmú strechu v prostriedku zakončenú trojposchodovou vežou; od budovy viedla popri novom sektore dlhá cesta, ktorá sa strácala pri brezovom hájiku, črtajúcom sa za zoskupením barakov. Bolo tu pomerne ticho, iba sem-tam bolo počuť krátky povel či chrapľavý výkrik. Z jedného z úsekov centrálného sektora vyšiel na bicykli príslušník Waffen-SS a nasmeroval si to ku mne; keď prišiel na moju úroveň, za jazdy mi zasalutoval a pozdĺž plota z ostnatého drôtu zamieril ku vchodu do tábora, sebaisto krútiac pedálmi. Strážne veže boli prázdne: stráže cez deň zaujímali pozíciu „veľkej reťaze“ obkolesujúcej obidva tábory. Nesústredene som si obzeral Hössovo zaprášené auto: vari nemá lepšiu robotu než rozvážať na aute svojho návštevníka? To by predsa hravo zvládol aj jeho podriadený, podobne ako v KL v Lubline. Höss však veľmi dobre vedel, že moja správa sa dostane k Reichsführerovi, a preto mal za správne akurátne mi vysvetliť náročnosť svojho budovateľského diela. Keď sa opäť objavil, odhodil som ohorok cigarety a vyšiel mu naproti; zamieril autom na cestu k brezám; neprestajne mi ukazoval „polia“ alebo „podpolia“ centrálného sektora: „Práve sa nachádzame v štádiu celkovej reorganizácie, ktorá má za cieľ maximálne využitie pracovnej sily. Keď sa to dokončí, celý tábor bude slúžiť iba na dodávanie pracovníkov do priemyselných podnikov v oblasti, dokonca aj v Altreichu. Jedinými trvalými väzňami tu zostanú osoby zabezpečujúce údržbu a správu tábora. Všetci politickí väzni, menovite Poliaci, zostanú v *Stammlageri*.“ Dostali sme sa k závore. Za ňou dlhočinný živý plot pozostávajúci zo stromov a z kríkov prekrýval oplotenie z ostnatého drôtu a oddeľoval od seba dve dlhé rovnaké budovy, každú vybavenú vysokým komínom. Höss zaparkoval pred budovou na pravej strane v riedkom borovicovom hájiku. Vpredu sa na udržiavanom trávniku pod dozorom strážcov a väzňov v pásikovaných mundúroch práve dovyzliekali židovské ženy a deti. Takmer všade bolo plno starostlivo vytriedeného šatstva, každá kopa bola označená papekom s vyrazeným číslom. Ktorýsi z väzňov zakričal: „Podme, podme, hor sa do kúpeľa!“ Do budovy vchádzali poslední Židia: dve nezbedné chlapčiská sa zabávali premiestňovaním čísel na kopách šatstva; keď na ne príslušník Waffen-SS zdvihol palicu, hneď zdúchli. „Je to presne tak ako v Treblinke alebo v Sobibore,“ komentoval Höss. „Do poslednej chvíle ich nechávajú v nádeji, že idú na odovšivavenie. Väčšinou to prebieha veľmi pokojne.“ Pustil sa do výkladu o zariadení: „Tamdolu máme dve ďalšie krematóriá, ibaže omnoho väčšie: plynové komory sú pod zemou a pojmu až do dvetisíc osôb. Tu sú komory menšie a na jedno krematórium sú dve; je to veľmi praktické najmä pri menších konvojoch.“ – „Aká je maximálna kapacita?“ – „Čo sa týka splynovania, je prakticky neobmedzená. Horšie je to s kapacitou pecí. Vyrobila ich špeciálne pre nás firma Topf. Predpisovo majú tieto pece kapacitu 768 tiel za dvadsaťštyri hodín na jedno zariadenie. Keď treba, môže sa to vytlačiť až na tisíc alebo aj tisícpäťsto.“ Prirútila sa sanitka označená červeným krížom a zostala stát' vedľa Hössovho voza; vyskočil z nej lekár SS v bielom plášti navlečenom na uniforme a prišiel nám zasalutovať. „Predstavujem Hauptsturmführera Dr. Mengeleho,“ ozval sa Höss. „Prišiel k nám pred dvoma mesiacmi. Je to hlavný lekár cigánskeho tábora.“ Stisol som mu ruku. „Dnes máte dohľad vy?“ spýtal sa ho Höss. Mengele prikývol. Höss sa pozrel na mňa: „Chcete sa poďívať?“ – „Netreba. Poznám to.“ – „No je to predsa oveľa výkonnejšie ako tá Wirthova metóda,“ trval na svojom Höss. „Viem. Vysvetlili mi to v KL Lublin. Tam vašu metódu prevzali.“ Vidiac, že Höss sa zamračil, spýtal som sa ho zo zdvorilosti: „Ako dlho to celé trvá?“ Svojím ľúbezným melodickým hláskom mi odpovedal Mengele: „Sonderkommando otvorí dvere po polhodine. No treba rátať s istým časom aj na rozptýlenie plynu. V princípe smrť prichádza najmenej po desiatich minútach. Ak je vlhko, tak po pätnástich.“

Keď sa z komínov krematória začalo dymiť a keď sa začal šíriť ten sladkastý odporný pach, ktorý som poznal z Belzecu, boli sme už v „Kanade“, kde sa pred odoslaním triedilo a skladovalo skonfiškované imanie. Höss si všimol moju roztrpčenú náladu a neodpustil si komentár: „Ja som na tento puch zvyknutý od malička. Je to smrad ako z mrcha sviečok v kostole. Otec bol horlivým veriacim a často ma vodil do kostola. Chcel mať zo mňa farára. Keď chýbali peniaze na sviečky, robili sme ich zo živočíšneho tuku a páchli tak odporne, ako

to páchne tu. Na príčine je ktorási chemická zložka, už neviem, ako sa volá; aspoň tak mi to vysvetlil náš hlavný lekár Wirths.“ Chcel odo mňa, aby som navštívil ešte ďalšie dve krematóriá, obrovské stavby, ktoré však boli v tom čase mimo prevádzky: *Frauenlager*, ženský tábor, a stanicu na čistenie odpadových vôd postavenú po opakovaných sťažnostiach okresu na znečisťovanie Vistry a podzemnej vody v okolí. Nato ma zaviedol do *Stammlagera*, ktorý som si musel prezrieť celučičky celý; napokon ma zaviezol na druhý koniec mesta, aby mi zbežne predviedol tajomstvá tábora Auschwitz III, kde vegetovali väzni pracujúci pre IG Farben: predstavil mi Maxa Fausta, jedného z inžinierov továrne, s ktorým som sa dohodol na schôdzke v niektorý iný deň. Nebudem opisovať všetky zariadenia tábora: sú všeobecne známe a podrobne opísané v mnohých knihách a nemám veľmi čo k tomu dodať. Keď sme sa vracali do tábora, Höss ma chcel pozvať na malú jazdu na koni; no ledva som stál na nohách a sníval som iba o kúpeli, takže sa mi ho podarilo presvedčiť, aby ma len pekne zaviezol do môjho prechodného domova.